

BALKAN I BLISKI ISTOK: DA LI SU ODRAZ JEDAN DRUGOG?

The Balkans and the Middle East: Are they mirroring each other?, Vladimir Cvetković i Ivana Bartulović (urs.), Kancelarija odbora za Kosovo i Metohiju SPC i Fakultet bezbednosti, Beograd, 2013, 142 str.

Krajem 2013. godine u izdanju Kancelarije odbora za Kosovo i Metohiju Sprske pravoslavne crkve i Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu izašao je zbornik radova *The Balkans and the Middle East: Are they mirroring each other?* Zbornik je nastao kao rezultat naučne konferencije „Balkan i Bliski istok: Da li su ogledalo jedan drugom?“ održane u Pečkoj patrijaršiji 14-15. oktobra 2012. godine. Učesnici konferencije, među kojima su poznati naučnici i istraživači iz Izraela, Srbije, Hrvatske i SAD-a, pokušali su da odgovore na pitanja: koliko su i dan danas aktuelne stare istorijske, ekonomske, političke i duhovne veze između Balkana i Bliskog istoka i kakav imaju uticaj na savremene političke procese u ovim regionima.

U uvodnom delu zbornika profesor Martin Van Creveld, jedan od najcenjenijih izraelskih vojnih istoričara, uvodi čitaoca u istorijat balkanskog i bliskoistočnog regiona. Vlast Otomanskog carstva je deo istorijskog nasleđa oba regiona, a slabljenjem njegove moći, na Balkanu i na Bliskom istoku dolazi do formiranja velikog broja novih država. Granice među nastalim državama uglavnom nisu bile zasnovane na nacionalnoj, ekonomskoj i kulturnoj osnovi, što je u oba regiona imalo za posledicu političku nestabilnost i konstantne unutrašnje i međudržavne ratove. U ovakvom okruženju posebno se izdvojio Izrael. Sličnosti Izraela sa Srbijom su brojne: približan broj stanovnika, prirodna bogatstva, sukobi sa susednim državama. Ali, za razliku od Srbije koja je veći deo prošlog veka provela u *de facto* miru sa susedima, Izrael je i pored formalnih mirovnih ugovora imao krajnje problematične međudržavne odnose zbog protivljenja arapskih suseda. Pored svoje kratke, ali izuzetno turbulentne istorije, Izrael je postao jedna od ekonomsko-industrijski najrazvijenih zemalja Bliskog istoka, te kao takav predstavlja odličan primer iz kog Srbija može mnogo da nauči.

Profesor Boris Havel sa zagrebačkog Univerziteta, poredi Balkan i Bliski istok i ukazuje da su balkanski konflikti najbliži bliskoistočnim konfliktima, jer ih karakteriše pretnja globalnim džihadom, neposredna blizina neislamskih političkih aktera, kao i brojni religijski sukobi. Prema njegovom

mišljenju, načini rešavanja sukoba Hrišćana i Jevreja na Bliskom istoku, mogu predstavljati dobar model za prevazilaženje razlika među balkanskim Hrišćanima, jer sukobi katolika i pravoslavaca na Balkanu nemaju suštinski drugačiju osnovu u odnosu na sukobe Hrišćana i Jevreja.

Profesori Darko Tanasković i Srđa Trifković iznose važno pitanje posvećeno ulozi Turske na Balkanu i Bliskom istoku. Oba regiona su otvoreno i u više navrata označavana kao dva regionalna prioriteta aktuelne spoljne politike Turske zasnovane na neo-otomanskoj doktrini „strategijske dubine“. Zapadne zemlje smatraju Tursku važnim saveznikom na Balkanu zbog velikog procenta islamskog stanovništva u balkanskim državama. Činjenica da je članica NATO pakta daje joj dodatni kredibilitet. Za samu Tursku, balkanski region kao deo nasleđa otomanske Rumelije, predstavlja srž u oblikovanju koncepta i politike neo-osmanizma. Neo-otomansko otvaranje prema Bliskom istoku odnosi se pre svega na islamske države u neposrednoj blizini Turske, za koje je zajedničko učešće u bliskoistočnim sukobima. Tu spadaju Iran, Irak, Sirija i Izrael, prema kojima Ankara pažljivo povlači političke poteze. Iako nema direktne veze između angažovanja Turske na Balkanu i na Bliskom istoku, sve njene aktivnosti u ovim regionima treba komparativno posmatrati, kao dve strane iste pojave koji su u nekim tačkama čak i međuzavisne. Na taj način najbolje se mogu sagledati ideje neo-osmanizma kao i njegovi politički potencijali, kontradiktornosti i ograničenja.

Bezbednosnim, religijskim i ideološkim pitanjima Bosne i Hercegovine bave se Vladimir Ajzenhamer i Gordon Bardos. Ajzenhamer ukazuje na problem vehabizma i veliku debatu koju je to pitanje izazvao u bosanskoj javnosti. Ovo može imati ozbiljne posledice u smislu rušenja teološkog jedinstva muslimanskih zajednica, imajući u vidu da su članovi vehabijske zajednice pokazali neprijateljstvo i otvoren animozitet prema religijskom nasleđu balkanskih Muslimana. Profesor Bardos smatra da se bezbednosni problemi u BiH, prouzrokovani ekstremnim islamizmom, mogu smanjiti decentralizovanom političkom strukturom koja bi ograničila i onemogućila manevarski prostor za delovanje islamista u velikom delu Bosne i Hercegovine. Naglašava se i da celokupna međunarodna zajednica mora mnogo ozbiljnije shvatati slučajeve islamskog ekstremizma u Bosni.

Izraelski profesor Shaul Shay razmatra socioekonomske uzroke koji su doveli do arapskog proleća, kao i promene koje je arapsko proleće donelo Tunisu, Egiptu, Libiji, Siriji i Jemenu. Činjenica je da se područje Bliskog istoka nalazi na raskršnici između demokratizacije i islamizacije, ali da ipak više preovladava izlamizacija nego zapadna demokratija. Islamisti pokušavaju da predstave Zapadu modernu stranu političkog islama, u cilju dobijanja zapadnih investicija, iako su islamska društva u suštini veoma konzervativna.

Profesori Vladimir Cvetković i Slađana Đurić sa beogradskog Fakulteta bezbednosti razmatraju istorijski položaj Balkana. Turbulenta balkanska istorija može se predstaviti kao kombinacija Evrope i Bliskog istoka, hrišćanskih i muslimanskih civilizacija. Zbog toga značaj Balkana prevazilazi

pitanje lokalnih odnosa, i proširuje se neznatno kompleksnija pitanja međunarodne moći i složene odnose različitih civilizacija i kultura. Isti je slučaj i sa Bliskim istokom - kontrola nad ovim područjem nije samo kontrola na lokalnom nivou. Ali, za razliku od Balkana koji je u prošlosti više imao ulogu geopolitičkog „sredstva“, Bliski istok je predstavljao važan cilj u borbi moći ključnih geopolitičkih aktera.

Prema rečima jednog od izdavača zbornika, vladike lipljanskog Jovana, ova dva regiona usko su povezana još od davne prošlosti jer se „Sveti Sava osećao obaveznim da dva puta putuje na Grob Gospodnji i da živo učestvuje u životu Bliskog istoka, što pokazuje da je u samoj zori naše istorije i državnosti postojanje naše Crkve upisano u odnos sa Bliskim istokom“. U nešto kasnijoj prošlosti, bogato kulturno nasleđe, religijska raznolikost kao i povoljan geostrateški položaj čine ova dva regiona zanimljivim za spoljne uticaje, ali i pogodnim za brojne unutrašnje sukobe. Slična istorijska prošlost i mnoštvo religijskih sukoba povezuju i zbližavaju regione Balkana i Bliskog istoka, te se sa punim pravom možemo zaključiti da Balkan i Bliski istok predstavljaju ogledalo jedno drugog i da bez sumnje svaki od njih može naučiti nešto iz prošlosti i iskustva onog drugog.

Jelica GORDANIĆ